Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
V. TRSTENJAK
fremsat den 28. november 2012[1]

Sag C-645/11

Land Berlin
mod
Ellen Mirjam Sapir,
Michael J. Busse,
Mirjam M Birgansky,
Gideon Rumney,
Benjamin Ben-Zadok,
Hedda Brown m.fl.

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Bundesgerichtshof (Tyskland))

»Forordning (EF) nr. 44/2001 — artikel 1, stk. 1 — artikel 6, nr. 1) — begrebet »det civil- og handelsretlige område« — uretmæssig udbetaling foretaget af et offentligt organ — tilbagesøgning af beløbet i en retssag — værneting ved konneksitet — snæver forbindelse mellem krav — sagsøgt med bopæl i et tredjeland«

Indhold

I – Indledning 3

II – Retsforskrifter 4

A – EU-ret 4

B – National lovgivning 6

1. Gesetz zur Regelung offener Vermögensfragen (lov om regulering af uafklarede formuespørgsmål, herefter »Vermögensgesetz«) 6

2. Gesetz über den Vorrang für Investitionen bei Rückübertragungsansprüchen nach dem Vermögensgesetz (lov om forrang for investeringer i forbindelse med krav om tilbageoverdragelse i henhold til Vermögensgesetz, herefter »Investitionsvorranggesetz«) . 6

III – Hovedsagen 7

1 — Originalsprog: tysk. Processprog: tysk.

IV – De præjudicielle spørgsmål 8

V – Retsforhandlingerne ved Domstolen 8

VI – Parternes argumenter 8

A – Det første præjudicielle spørgsmål 8

B – Det andet præjudicielle spørgsmål 9

C – Det tredje præjudicielle spørgsmål 9

VII – Retlig vurdering 10

A – Det første præjudicielle spørgsmål 10

1. Nødvendigheden af en selvstændig fortolkning af begrebet »det civil- og handelsretlige område« 10

2. Relevansen af retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1 for fortolkningen af artikel 1 i forordning nr. 44/2001 11

3. Retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1 for fortolkningen af artikel 1 i forordning nr. 44/2001 11

a) Dommen i sagen LTU mod Eurocontrol 11

b) Rüffer-dommen 12

c) Sonntag-dommen 12

d) Baten-dommen 13

e) Dommen i sagen Préservatrice Foncière TIARD 13

f) Sammenfattende vurdering af retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1 13

4. Videreførelse af den retspraksis, der er udviklet vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1, efter ikrafttrædelsen af forordning nr. 44/2001 14

a) Apostolides-dommen 14

b) Realchemie Nederland-dommen 14

5. Anvendelse af kriterierne i henhold til retspraksis på de faktiske omstændigheder i hovedsagen 15

a) Retsforholdet mellem parterne 15

b) Tvistens genstand 16

6. Foreløbig konklusion 16

B – Det andet præjudicielle spørgsmål 17

1. Domstolens praksis vedrørende begrebet »snæver forbindelse« som omhandlet i Bruxelleskonventionens artikel 6, nr. 1), og artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 18

a) Selvstændig og streng fortolkning af kriteriet »snæver forbindelse« 18

b) Tilstrækkelig snæver forbindelse og risiko for uforenelige afgørelser 18

c) Kriteriet om forudsigelighed af værnetinget ved konneksitet fra de sagsøgtes synspunkt 19

2. Anvendelse af kriterierne i henhold til retspraksis på de faktiske omstændigheder i hovedsagen 19

a) Tilstrækkelig snæver forbindelse og risiko for uforenelige afgørelser 19

b) Kriteriet om forudsigelighed af værnetinget ved konneksitet fra de sagsøgtes synspunkt 20

3. Foreløbig konklusion 20

C – Det tredje præjudicielle spørgsmål 20

1. Fortolkning af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 20

a) Ordlyden af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 21

b) Den systematiske placering af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 21

c) Formålet med artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 21

2. Analog anvendelse af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 på sager vedrørende tredjelandssagsøgte? 22

3. Foreløbig konklusion 22

VIII – Forslag til afgørelse 23

I – Indledning

1. Den historiske baggrund for den foreliggende præjudicielle anmodning fra Bundesgerichtshof af 18. november 2011 går tilbage til det såkaldte Tredje Rige. På dette tidspunkt var mange tyskere udsat for forfølgelse og blev, ofte inden deres emigration til udlandet, tvunget til at afhænde deres aktiver til en pris, der lå langt under deres værdi. Disse aktiver blev dels erhvervet af privatpersoner [2], dels blev de overtaget af offentlige organer.

2. Den tyske hovedsag, som har givet anledning til den præjudicielle forelæggelse, vedrører en tvist mellem retssuccessorerne til ofret for en sådan forfølgelse, der er sagsøgte i sagen (hvoraf hovedparten bor i udlandet), og delstaten Berlin som sagsøger. I materiel henseende rejser sagen bl.a. spørgsmål om størrelsen af den erstatning, der tilkommer retssuccessorerne.

2 — En sag, som er blevet kendt for et bredere publikum, er sagen om den amerikanske kunstner Billy Joels bedstefar, Karl Amson Joel. Han blev i 1938 tvunget til at sælge sin virksomhed til en tysk virksomhed, som efterfølgende skabte en blomstrende postordrevirksomhed. Efter sin flugt til Schweiz ventede sælgeren forgæves på sine penge. Først efter genoprettelsen af retsstatstilstande i Tyskland lykkedes det ham at opnå erstatning fra erhververen for tabet af virksomheden.

3. Forbundsrepublikken Tysklands nationale ret indeholder en kompleks procedure med henblik på at opnå erstatning for en sådan uretmæssig behandling i forbindelse med forfølgelse. Proceduren skal gennemføres dels ved en administrativ myndighed, dels ved den kompetente ordinære domstol og vedrører alt efter omstændighederne i det konkrete tilfælde tilbageoverdragelse af aktiverne, udbetaling af det ved afhændelsen realiserede salgsprovenu til de skadelidte eller en yderligere erstatning.

4. Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører imidlertid ikke de materielle problemer, men grundlæggende spørgsmål om kompetencen for den ret, for hvilken sagen er indbragt, og det materielle anvendelsesområde for Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område [3].

5. Konkret drejer det sig om, hvilke sager der skal klassificeres som sager på det civil- og handelsretlige område som omhandlet i artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 44/2001. Derudover rejses der i anmodningen om præjudiciel afgørelse spørgsmålet om anvendelsesområdet for artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001. Såfremt der er flere sagsøgte, skal der i henhold til denne bestemmelse kunne anlægges sag »ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl«, forudsat at kravene er så »snævert forbundne«, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig. Den forelæggende ret spørger om betydningen af denne bestemmelse og om anvendelsen heraf i situationer, hvor ikke alle sagsøgte har bopæl i en medlemsstat i Den Europæiske Union.

II – Retsforskrifter

A – *EU-ret*

6. 9., 11., 12., 15. og 19. betragtning til forordning nr. 44/2001 har følgende ordlyd:

»(9) En sagsøgt, der ikke har bopæl på en medlemsstats område, er som hovedregel underlagt de nationale kompetenceregler, der gælder på den medlemsstats område, hvor sagen er anlagt, og en sagsøgt med bopæl på en medlemsstats område, der ikke er bundet af denne forordning, skal fortsat være underlagt Bruxelleskonventionens regler.

(11) Kompetencereglerne bør frembyde en høj grad af forudsigelighed og være baseret på sagsøgtes bopæl som det principielle kriterium, og dette kompetencekriterium bør altid kunne gøres gældende, undtagen i enkelte velafgrænsede tilfælde, hvor det på grund af sagens genstand eller af hensyn til parternes aftalefrihed er berettiget at lægge et andet tilknytningsmoment til grund. […]

(12) Som kompetencekriterium bør sagsøgtes bopæl suppleres med alternative kriterier baseret på en sags nære tilknytning til en bestemt ret eller på hensynet til god retspleje.

(15) Af hensyn til en harmonisk retspleje er det nødvendigt at mindske risikoen for parallelle retssager mest muligt og undgå, at der træffes indbyrdes uforenelige retsafgørelser i to medlemsstater. […]

(19) Kontinuiteten mellem Bruxelleskonventionen og denne forordning bør sikres, og i den forbindelse bør der fastsættes overgangsbestemmelser. Samme kontinuitet bør gælde med hensyn til De Europæiske Fællesskabers Domstols fortolkning af Bruxelleskonventionen […].«

3 — EFT L 12, s. 1, senest ændret ved Kommissionens forordning (EU) nr. 156/2012 af 22.2.2012 om ændring af bilag I til IV til forordning (EF) nr. 44/2001.

7. Artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 bestemmer:

»Denne forordning finder anvendelse på det civil- og handelsretlige område, uanset domsmyndighedens art. Den omfatter i særdeleshed ikke spørgsmål vedrørende skat, told eller administrative anliggender.«

8. Artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 bestemmer:

»Har en sagsøgt ikke bopæl på en medlemsstats område, afgøres retternes kompetence i hver enkelt medlemsstat efter medlemsstatens egen lovgivning, jf. dog artikel 22 og 23.«

9. Artikel 6 i forordning nr. 44/2001 bestemmer:

»En person, der har bopæl på en medlemsstats område, kan endvidere sagsøges:

1. såfremt der er flere sagsøgte, ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl, forudsat at kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig

2. […]

3. når der er tale om et modkrav, der udspringer af den samme aftale eller det samme forhold, som hovedkravet støttes på, ved den ret, hvor sagen om hovedkravet er anlagt

4. […]«

10. Artikel 22 i forordning nr. 44/2001 bestemmer:

»Enekompetente, uden hensyn til bopæl, er:

1. i sager om rettigheder over fast ejendom samt om leje eller forpagtning af fast ejendom, retterne i den medlemsstat, på hvis område ejendommen er beliggende.

   […]

2. i sager om gyldighed, ugyldighed eller opløsning af selskaber og andre juridiske personer, der har deres hjemsted på en medlemsstats område, eller om gyldighed af beslutninger truffet af disses organer, retterne i den pågældende medlemsstat. […]

3. i sager om gyldigheden af indførelsen i offentlige registre, retterne i den medlemsstat, på hvis område registrene føres

4. i sager om registrering eller gyldighed af patenter, varemærker, design samt andre lignende rettigheder, der forudsætter deponering eller registrering, retterne i den medlemsstat, på hvis område der er ansøgt om deponering eller registrering, eller hvor deponering eller registrering er foretaget eller ifølge en fællesskabsretsakt eller en international konvention anses for at være foretaget.

   […]

5. i sager om fuldbyrdelse af retsafgørelser, retterne i den medlemsstat, på hvis område fuldbyrdelsesstedet er beliggende […]«

11. Artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 bestemmer:

»Såfremt parterne i tilfælde, hvor mindst en af dem har bopæl på en medlemsstats område, har aftalt, at en ret eller retterne i en medlemsstat skal være kompetente til at påkende allerede opståede tvister eller fremtidige tvister i anledning af et bestemt retsforhold, er denne ret eller retterne i den pågældende medlemsstat kompetente. […]«

B – *National lovgivning*

1. Gesetz zur Regelung offener Vermögensfragen (lov om regulering af uafklarede formuespørgsmål, herefter »Vermögensgesetz«) [4]

12. I Vermögensgesetz' § 1, stk. 1, fastsættes lovens anvendelsesområde på følgende måde:

»I denne lov reguleres formueretlige krav på aktiver, som […] blev eksproprieret og nationaliseret uden erstatning […]«

13. Vermögensgesetz' § 1, stk. 6, bestemmer:

»Denne lov finder tilsvarende anvendelse på formueretlige krav fra borgere og foreninger, som i perioden fra den 30. januar 1933 til den 8. maj 1945 blev forfulgt af racemæssige, politiske, religiøse eller ideologiske grunde og derfor mistede deres formue som følge af tvangssalg, ekspropriationer eller på anden måde […]«

14. Vermögensgesetz' § 3, stk. 1, bestemmer vedrørende tilbageoverdragelse af aktiver:

»Aktiver, der var omfattet af foranstaltningerne i § 1, og som blev nationaliseret eller solgt til tredjemand, skal efter anmodning tilbageoverdrages til de berettigede personer, for så vidt dette ikke […] er udelukket. […]«

2. Gesetz über den Vorrang für Investitionen bei Rückübertragungsansprüchen nach dem Vermögensgesetz (lov om forrang for investeringer i forbindelse med krav om tilbageoverdragelse i henhold til Vermögensgesetz, herefter »Investitionsvorranggesetz«) [5]

15. Investitionsvorranggesetz' § 1 har følgende ordlyd:

»Fast ejendom […], som er eller kan være omfattet af krav om tilbageoverdragelse i henhold til Vermögensgesetz, må i overensstemmelse med nedenstående forskrifter anvendes helt eller delvis til særlige investeringsformål. Den berettigede person modtager i disse tilfælde kompensation i henhold til denne lov.«

16. Investitionsvorranggesetz' § 16, stk. 1, bestemmer følgende:

»Hvis det […] ikke er muligt at tilbageoverdrage aktivet, kan enhver berettiget person efter konstatering eller påvisning af, at vedkommende er berettiget, […] kræve udbetaling af et beløb svarende til hele værdien af det aktiv, som vedkommende har ret til i henhold til aftalen. Afgørelsen om dette krav skal […] træffes af Amt/Landesamt zur Regelung offener Vermögensfragen (myndighed

4 — Vermögensgesetz i den affattelse, der blev offentliggjort den 9.2.2005 (BGBl. I, s. 205), som senest er ændret ved artikel 3 i loven af 23.5.2011 (BGBl. I, s. 920).

5 — Investitionsvorranggesetz i den affattelse, der blev offentliggjort den 4.8.1997 (BGBl. I, s. 1996), som senest er ændret ved artikel 5 i loven af 19.12.2006 (BGBl. I, s. 3230).

med ansvar for regulering af uafklarede formuespørgsmål). Er det ikke opnået et provenu […], [eller] er dette lavere end den markedsværdi, som aktivet har på det tidspunkt, hvor afgørelsen om forrang for investeringer kan fuldbyrdes, […] kan den berettigede person inden for et år […] gøre betaling af markedsværdien gældende ved domstolene; […]«

III – Hovedsagen

17. Julius Busse ejede en fast ejendom i Berlin. Han blev i Det Tredje Rige forfulgt af det nationalsocialistiske styre og måtte sælge sin faste ejendom til tredjemand. Ejendommen blev senere eksproprieret af Den Tyske Demokratiske Republik og blev lagt sammen med andre offentlige faste ejendomme. Det samlede areal, der således var opstået, tilhørte efter Tysklands forening dels delstaten Berlin, dels Forbundsrepublikken Tyskland. Disse solgte det til en investor den 19. december 1997.

18. Sagsøgte nr. 1-10 i hovedsagen er retssuccessorer til Julius Busse. Sagsøgte nr. 3, 6, 7 og 9 har bopæl i Israel, sagsøgte nr. 5 i Det Forenede Kongerige og sagsøgte nr. 10 i Spanien.

19. I henhold til national ret skulle sagsøgte nr. 1-10 ganske vist ikke have grunden tilbageoverdraget, men ville få udbetalt en forholdsmæssig andel af provenuet ved salg af det samlede areal, dog mindst markedsværdien. Den kompetente myndighed traf en forvaltningsafgørelse vedrørende denne betalingsforpligtelse.

20. Denne myndighed pålagde delstaten Berlin, sagsøgeren i hovedsagen, at udbetale den del af salgsprovenuet for det samlede areal, som svarede til andelen for Julius Busses faste ejendom, til sagsøgte nr. 1-10 i hovedsagen. Ved denne udbetaling begik sagsøgeren i hovedsagen en fejl. Til sagsøgte nr. 11 i hovedsagen, som er advokat for sagsøgte nr. 1-10, overførte sagsøgeren i hovedsagen nemlig fejlagtigt ikke kun de sagsøgtes del af købssummen, men hele købssummen, som advokaten dernæst fordelte imellem sagsøgte nr. 1-10.

21. Delstaten Berlin har i hovedsagen over for sagsøgte nr. 1-10 gjort krav på at få tilbagebetalt det for meget udbetalte beløb, der beløber sig til 2,5 mio. EUR. Delstaten Berlin har anlagt sag mod dem alle i Tyskland ved Landgericht Berlin – senest også mod sagsøgte nr. 11, som delstaten Berlin beskylder for at have foretaget en ulovlig handling i forbindelse med videreoverdragelsen af beløbet. De sagsøgte i hovedsagen har bl.a. gjort gældende, at Landgericht Berlin for en del af de sagsøgtes vedkommende, nemlig sagsøgte nr. 3, 5-7, 9 og 10, ikke har international kompetence. De sagsøgte har desuden gjort gældende, at de kan gøre krav på en udbetaling, der overstiger andelen af salgsprovenuet, idet salgsprovenuet er lavere end områdets markedsværdi (herefter »yderligere krav på skadesløsholdelse«).

22. Landgericht afviste ved mellemdom mod sagsøgte nr. 3, 5-7, 9 og 10, at sagen kunne antages til realitetsbehandling. Sagsøgerens appel blev ikke taget til følge. Med revisionsanken har sagsøgeren nedlagt påstand om, at Landgericht også i forhold til disse sagsøgte træffer en materiel afgørelse.

23. Appeldomstolen er af den opfattelse, at de tyske domstole ikke har international kompetence til at træffe afgørelse i sagen mod sagsøgte nr. 3, 5-7, 9 og 10 i hovedsagen, da forordning nr. 44/2001 ikke finder anvendelse. Tvisten omhandler nemlig ikke det civilretlige område, men det offentligretlige, som ikke er omfattet af den pågældende forordning i henhold til dennes artikel 1, stk. 1. Udbetalingen kan nemlig ikke betragtes isoleret. Det skal derimod tages i betragtning, at den er foretaget på grundlag af en afgørelse vedrørende de sagsøgtes krav.

IV – De præjudicielle spørgsmål

24. På denne baggrund forelægges Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er tilbagesøgningen af en uretmæssig udbetaling en civilretlig sag i henhold til artikel 1, stk. 1, i forordning (EF) nr. 44/2001, når en delstat af en myndighed er blevet pålagt at udbetale en del af provenuet fra en aftale om grundsalg som erstatning til en skadelidt, men i stedet ved en fejltagelse overfører hele købssummen til denne?

2) Består den snævre forbindelse mellem flere krav, som kræves i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning (EF) nr. 44/2001, når de sagsøgte påberåber sig yderligere krav på skadesløsholdelse, hvorom der kun kan træffes samlet afgørelse?

3) Finder artikel 6, nr. 1), i forordning (EF) nr. 44/2001 også anvendelse på en sagsøgt, som ikke har bopæl på Den Europæiske Unions område? I bekræftende fald: Gælder dette også, såfremt anerkendelse af dommen ville kunne afslås i den stat, hvor sagsøgte har bopæl, på grund af manglende kompetence i henhold til en bilateral aftale med domsstaten?«

V – Retsforhandlingerne ved Domstolen

25. Forelæggelsesafgørelsen af 18. november 2011 indgik til Domstolens Justitskontor den 16. december 2011.

26. Den tyske og den portugisiske regering samt Europa-Kommissionen har indgivet skriftlige indlæg inden for den frist, der er fastsat i artikel 23 i statutten for Domstolen.

27. Da ingen af procesdeltagerne har anmodet om, at der indledes mundtlig forhandling, kunne forslag til afgørelse i denne sag udarbejdes efter Domstolens retsmøde den 25. september 2012.

VI – Parternes argumenter

28. Parterne er i det væsentlige enige i besvarelsen af de præjudicielle spørgsmål.

29. De er alle af den opfattelse, at den tilbagesøgning af en uretmæssig udbetaling, der er gjort gældende i hovedsagen, udgør en civilretlig sag i henhold til artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 44/2001. Efter deres opfattelse består der også den snævre forbindelse mellem flere krav, som kræves i henhold til artikel 6 i forordning nr. 44/2001, når de sagsøgte påberåber sig yderligere krav på skadesløsholdelse, hvorom der kun kan træffes samlet afgørelse. De er desuden alle af den opfattelse, at artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 ikke finder anvendelse på en sagsøgt, der ikke har bopæl på Den Europæiske Unions område.

A – *Det første præjudicielle spørgsmål*

30. Parterne har anført, at begrebet »det civil- og handelsretlige område« skal fastlægges selvstændigt på grundlag af de fortolkningsmetoder, der er udviklet i Domstolens praksis. Det afgørende er, hvorvidt der er tale om udøvelse af offentlig myndighed.

31. Den *tyske regering* er af den opfattelse, at et tilbagesøgningskrav er omfattet af begrebet civilretlig sag, når en delstat på grund af krav, som er fastslået af en myndighed, kun skal udbetale en del af provenuet fra et grundsalg, men i stedet ved en fejltagelse har overført hele købssummen, såfremt det krav, der ligger til grund for udbetalingen, er knyttet til delstatens privatretlige ejerskab.

32. Den *portugisiske regering* har med hensyn til tvistens art og genstand gjort gældende, at den blot tager sigte på tilbagesøgning af en uretmæssig udbetaling. Sagsøgeren adskiller sig i denne henseende ikke fra et civilretligt retssubjekt.

33. *Kommissionen* har fremhævet, at tilbagesøgningen af det angiveligt for meget udbetalte beløb skal gøres gældende ved de civile domstole, og at sagsøgeren ikke har nogen særrettigheder i denne henseende. Sagsøgeren handler snarere som en privatperson i en sammenlignelig situation.

B – *Det andet præjudicielle spørgsmål*

34. Afgørende for, om den uberettigede berigelse, som sagsøgeren har gjort gældende, foreligger, er efter den *tyske regerings* opfattelse, om der foreligger et retsgrundlag for udbetalingen for sagsøgte. Et sådant retsgrundlag med hensyn til yderligere krav på skadesløsholdelse kan kun følge af Vermögensgesetz og Investitionsvorranggesetz, hvilket for alle sagsøgte skal fastslås på grundlag af samme retlige situation, og hvorom der kun kan træffes samlet afgørelse for alle. Både søgsmålet og det forsvar, der er gjort gældende heroverfor, dvs. at der angiveligt foreligger yderligere krav på skadesløsholdelse, beror på samme retsgrundlag. Den »snævre forbindelse«, som kræves i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, består således.

35. Den *portugisiske regering* er ligeledes af den opfattelse, at tilbagesøgningen og de yderligere krav på skadesløsholdelse, der er blevet fremført heroverfor, er så snævert forbundne, at det er nødvendigt at træffe samlet afgørelse om dem for at undgå uforenelige afgørelser. Den omstændighed, at kravene er baseret på forskellige grundlag, er ikke til hinder for at anvende artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001.

36. *Kommissionen* har indledningsvis anført, at der i hovedsagen ikke er fremsat noget modkrav med hensyn til de yderligere krav på skadesløsholdelse, og at artikel 6, nr. 3), i forordning nr. 44/2001 derfor ikke er relevant. For så vidt som yderligere krav på skadesløsholdelse blot blev gjort gældende som anbringende mod sagsøgerens påstand om uberettiget berigelse, indebærer dette ikke bortfald af den snævre forbindelse mellem kravene, som kræves i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, og som foreligger uanset de forskellige grundlag for kravene, nemlig reglerne om uberettiget berigelse og erstatningsretten, da de vedrører de samme faktiske og retlige forhold.

C – *Det tredje præjudicielle spørgsmål*

37. Efter den *tyske regerings* opfattelse fremgår det af ordlyden af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, at bestemmelsen udelukkende finder anvendelse på sagsøgte, som har bopæl på en medlemsstats område. Lovgivningens systematik er til hinder for en fortolkning, der går videre end ordlyden af den nævnte bestemmelse. Denne bestemmelses karakter af undtagelse kræver derimod en snæver fortolkning. Endvidere indeholder artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 en særlig bestemmelse for sagsøgte, som ikke har bopæl i en medlemsstat.

38. Den *portugisiske regering* er af den opfattelse, at artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 ikke er relevant for en medsagsøgt, der har bopæl uden for Unionen, og har i denne henseende henvist til dommen i sagen Réunion européenne m.fl.[6], hvorefter »[Bruxelles]konventionens artikel 6, nr. 1), skal fortolkes således, at en person, der har bopæl på en kontraherende stats område, ikke kan sagsøges i en anden kontraherende stat ved en ret, ved hvilken sag er anlagt mod en medsagsøgt, der har bopæl uden for de kontraherende stater, under påberåbelse af, at sagen er af en sådan karakter, at den ikke kan opdeles, og at kravene ikke kun er indbyrdes sammenhængende«.

6 — Domstolens dom af 27.10.1998, sag C-51/97, Réunion européenne m.fl., Sml. I, s. 6511, præmis 52.

39. *Kommissionen* har gjort gældende, at det fremgår af bestemmelserne i artikel 3, stk. 1, og artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 44/2001, at personer, der ikke har bopæl i en medlemsstat, ikke kan sagsøges på grundlag af denne forordnings artikel 6, nr. 1).

VII – Retlig vurdering

A – *Det første præjudicielle spørgsmål*

40. Med det første præjudicielle spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om tilbagesøgningen af en uretmæssig udbetaling foretaget af en delstat under omstændigheder som dem, der foreligger i hovedsagen, er en civilretlig sag i henhold til artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 44/2001, når delstaten af en myndighed er blevet pålagt at udbetale en del af provenuet fra en aftale om grundsalg som erstatning til en skadelidt, men i stedet ved en fejltagelse overførte hele købssummen til denne og efterfølgende ad rettens vej kræver at få tilbagebetalt det for meget udbetalte beløb.

41. For at besvare dette spørgsmål skal det indledningsvis afklares, hvad der forstås ved »det civil- og handelsretlige område« som omhandlet i forordning nr. 44/2001. I denne forbindelse skal der tages hensyn til Domstolens praksis vedrørende dette kriterium, og den viden, der fremkommer herved, skal anvendes på de faktiske omstændigheder i hovedsagen.

1. Nødvendigheden af en selvstændig fortolkning af begrebet »det civil- og handelsretlige område«

42. I modsætning til navnlig »administrative anliggender«, der ligeledes er nævnt i artikel 1 i forordning nr. 44/2001, skal begrebet »det civil- og handelsretlige område« fortolkes selvstændigt i EU-retten. Det afgørende er ikke retsreglerne i en af de konkret berørte stater, men derimod regelsættets mål og opbygning samt de almindelige principper, som kan udledes af de nationale retssystemer under ét[7].

43. I den forbindelse skal det tages i betragtning, at det, for så vidt angår afgrænsningen mellem privatret og offentlig ret, i stigende grad er vanskeligt at udarbejde generelle retsprincipper for alle medlemsstater på grund af de forskellige udformninger og det store antal nationale retssystemer, der findes i medlemsstaterne[8].

44. En anvendelig tilgang til betydningsindholdet af begrebet »det civil- og handelsretlige område« findes imidlertid i Domstolens eksisterende praksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1.

7 — Med hensyn til Bruxelleskonventionen, jf. Domstolens dom af 14.10.1976, sag 29/76, LTU, Sml. s. 1541, præmis 5.

8 — Med hensyn til retsstillingen efter Det Forenede Kongeriges og Irlands tiltrædelse, jf. den såkaldte Schlosser-rapport (EFT 1979 C 59, s. 71, på s. 82), hvori det hedder: »Sondringen mellem borgerlige sager, herunder handelssager, på den ene side og offentligretlige forhold på den anden side er velkendt i de oprindelige medlemsstaters retssystemer og gennemføres […] i det store og hele også efter beslægtede kriterier. […] [Det Forenede Kongerige] og Irland kender [...] knapt nok den sondring mellem privatret og offentlig ret, som er almindelig i det oprindelige EØF-område […]« Jf. i denne henseende også C. Tirado Robles, *La competencia judicial en la Unión Europea*, Barcelona, 1995, s. 14 f.

2. Relevansen af retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1 for fortolkningen af artikel 1 i forordning nr. 44/2001

45. I henhold til 19. betragtning til forordning nr. 44/2001 antager EU-lovgiver, at der er »[kontinuitet] mellem Bruxelleskonventionen [9] og [...] forordning [nr. 44/2001]«. Dette betyder, at såfremt begreberne er de samme, kan den relevante retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionen inddrages i betragtningerne ved fortolkningen af forordning nr. 44/2001 [10].

46. Da begrebet »det civil- og handelsretlige område« går tilbage til Bruxelleskonventionens artikel 1, er det nødvendigt at vurdere Domstolens eksisterende praksis vedrørende denne bestemmelse, analysere dens udvikling i lyset af forordning nr. 44/2001 og overføre den til den foreliggende sag.

3. Retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1 for fortolkningen af artikel 1 i forordning nr. 44/2001

a) Dommen i sagen LTU mod Eurocontrol [11]

47. En grundlæggende betragtning vedrørende begrebet »det civil- og handelsretlige område« findes i præmis 5 i LTU-dommen, der vedrørte en route-afgifter for benyttelse af luftfartstjenester, som en international luftovervågningsorganisation måtte opkræve af flyselskaber. Organisationen havde anlagt sag vedrørende sådanne afgifter ved en belgisk handelsret og ønskede derpå at få dommen erklæret eksigibel i Tyskland.

48. Domstolen fastslog følgende i denne forbindelse: »[E]n afgørelse, der er afsagt i en tvist mellem en offentlig myndighed og en privat, hvor den offentlige myndighed har udøvet offentligretlig beføjelse, [vil] falde uden for konventionens anvendelsesområde.«

49. Det afgørende var således i denne forbindelse – som en slags negativt afgrænsningskriterium for at afvise eksistensen af en sag på det civil- og handelsretlige område og derfor for at udelukke anvendelsen af Bruxelleskonventionen – om en af parterne udøvede en »offentligretlig beføjelse«.

50. Selv om der ganske vist mangler en abstrakt, generel definition af dette begreb i LTU-dommen, fastslog Domstolen imidlertid faktisk, at det kan antages, at der i hovedsagen er udøvet en offentligretlig beføjelse, fordi der i »tvist[en] […] er tale om opkrævning af afgifter, som en privat skal erlægge til et nationalt eller internationalt offentligt organ for benyttelse af dette organs anlæg og for dets tjenesteydelser […]. Dette gælder så meget desto mere, når afgiftssatser, beregnings- og opkrævningsmåde fastsættes ensidigt over for brugerne […]« [12].

9 — Konventionen af 27.9.1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (EFT L 304, s. 1, og – den ændrede tekst – s. 77).

10 — Jf. vedrørende kravet om den fornødne sammenhæng [med hensyn til artikel 5, nr. 3)], i forordning nr. 44/2001 i forhold til Bruxelleskonventionens artikel 5, nr. 3), »[d]a intet hensyn påbyder en forskellig fortolkning af de to bestemmelser«, Domstolens dom af 1.10.2002, sag C-167/00, Henkel, Sml. I, s. 8111, præmis 49, endvidere Domstolens dom af 10.9.2009, sag C-292/08, German Graphics Graphische Maschinen, Sml. I, s. 8421, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis, samt A. Staudinger, i: Th. Rauscher (red.), *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht, EuZPR/EuIPR*, Sellier, München, 2011, Einleitung Brüssel I-VO, punkt 35, og B. Hess, »Methoden der Rechtsfindung im Europäischen Zivilprozessrecht«, IPRax 2006, s. 348 ff.

11 — Allerede nævnt ovenfor i fodnote 7.

12 — LTU-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 7, præmis 4.

51. Domstolen fastlagde dermed i den pågældende sag indholdet af dette indledningsvis meget brede [13] og vage begreb ved hjælp af et eksempel og knyttede det til udøvelse af offentlig myndighed [14].

b) Rüffer-dommen [15]

52. Rüffer-dommen støtter vurderingerne i LTU-dommen i denne henseende. Hovedsagen vedrørte et regressøgsmål anlagt af Nederlandene mod den tyske ejer af et skib, der var sunket i nederlandske indre farvande, med henblik på at få erstattet bjergningsomkostningerne [16].

53. Domstolen anså ikke dette søgsmål for at være omfattet af begrebet borgerlige sager, herunder handelssager, fordi der var tale om følgerne af en flodpolitimæssig foranstaltning, som i almindelighed betragtes som udøvelse af offentlig myndighed [17]. Domstolen fastslog, at det forhold, at inddrivelsen af omkostningerne sker på grundlag af en fordring, som har sit udspring i en handling foretaget under udøvelsen af offentlig myndighed, er tilstrækkeligt til, at søgsmålet ikke kan anses for omfattet af Bruxelleskonventionens anvendelsesområde [18].

c) Sonntag-dommen [19]

54. Sonntag-dommen vedrørte et erstatningskrav, der inden for rammerne af en adhæsionssag i Italien var gjort gældende mod en lærer ved en tysk offentlig skole for tilsidesættelse af vedkommendes opsynspligt, hvilket resulterede i, at en elev blev offer for en dødsulykke under en skoleudflugt.

55. Også i denne forbindelse henviser Domstolen til vurderingerne i de ovennævnte domme i sagerne LTU og Rüffer, men fastslog, at der i den konkrete sag ikke forelå en tilstrækkelig forbindelse til udøvelse af offentligretlige beføjelser.

56. Efter Domstolens opfattelse falder det kun uden for konventionens anvendelsesområde, når den ansvarlige, mod hvem kravet gøres gældende, må betragtes som en offentlig myndighed, der har handlet under udøvelse af offentligretlige beføjelser. Selv om en tjenestemand handler på statens vegne, udøver han imidlertid ikke altid offentligretlige beføjelser. I de fleste af medlemsstaternes retssystemer er netop den adfærd, der udvises af en lærer i en offentlig skole i forbindelse med hans tilsyn med eleverne under en skoleudflugt, ikke et udslag af offentligretlige beføjelser, da læreren for så vidt ikke varetager beføjelser, der er underkastet andre regler end dem, der gælder i forholdet mellem borgerne. Hertil kommer endelig, at selv om lærerens opsyn med eleverne efter national ret i den kontraherende stat, som læreren kommer fra, betegnes som udøvelse af offentlig myndighed, er dette uden betydning for kvalifikationen af hovedsagen med henblik på Bruxelleskonventionen [20].

13 — Med hensyn til kritik, jf. P.F. Schlosser, *EU-Zivilprozessrecht*, 3. oplag, Verlag C.H. Beck, München, 2009, Art. 1 EuGVVO, punkt 10.

14 — Et særligt markant tilfælde udgør i denne henseende Domstolens dom af 15.2.2007, sag C-292/05, Lechouritou m.fl., Sml. I, s. 1519, der vedrører erstatningskrav over for den krigsførende stat for skader, som ofre for handlinger begået af væbnede styrker har lidt. Operationer, som blev gennemført af de væbnede styrker, er et karakteristisk udtryk for statssuveræniteten, bl.a. derved at de blev besluttet [ensidigt] og bindende af de kompetente offentlige myndigheder og fremtræder som uadskilleligt forbundet med staternes udenrigs- og forsvarspolitik (nævnte doms præmis 37).

15 — Domstolens dom af 16.12.1980, sag 814/79, Rüffer, Sml. s. 3807.

16 — Jf. i denne henseende Rüffer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 15, præmis 2-7.

17 — Jf. i denne henseende Rüffer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 15, præmis 9-12.

18 — Rüffer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 15, præmis 15.

19 — Domstolens dom af 21.4.1993, sag C-172/91, Sonntag, Sml. I, s. 1963.

20 — Jf. Sonntag-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 19, præmis 20-26.

57. Dermed konkretiseres begrebet »civilretlig sag« i Sonntag-dommen, for så vidt som der tages udgangspunkt i, om der udøves specifikt offentligretlige beføjelser, eller om de pågældende opgaver og beføjelser i sidste instans ikke adskiller sig fra privatpersoners opgaver og beføjelser. I sidstnævnte tilfælde finder Bruxelleskonventionen anvendelse, selv hvis der kan konstateres en vag forbindelse til statslig handlen, men denne ikke er karakteriseret ved udøvelse af specifikt offentligretlige beføjelser.

d) Baten-dommen [21]

58. Baten-dommen følger samme linje i retspraksis: Et regressøgsmål, hvorved et offentligretligt organ over for en privatperson søger at inddrive beløb, som organet i form af social bistand har udbetalt til denne persons fraskilte ægtefælle og barn, er omfattet af Bruxelleskonventionen, for så vidt som grundlaget og de nærmere regler for iværksættelsen af søgsmålet er reguleret af de almindeligt gældende retsregler om underholdspligt. Såfremt regressøgsmålet støttes på bestemmelser, hvorved lovgiver har tillagt det offentligretlige organ en selvstændig beføjelse, kan søgsmålet ikke anses for omfattet af begrebet »borgerlige sager« [22].

59. Kriteriet »borgerlige sager, herunder handelssager« skal derfor undersøges under hensyn til de faktorer, som karakteriserer retsforholdet mellem parterne i tvisten, eller tvistens genstand [23], idet det er afgørende som afgrænsningskriterium, hvorvidt et offentligretligt organ har selvstændige beføjelser.

e) Dommen i sagen Préservatrice Foncière TIARD [24]

60. Denne tilgang bekræftes også i Préservatrice Foncière TIARD-dommen: En sag, der anlægges af en kontraherende stat mod et privatretligt retssubjekt om opfyldelsen af en privatretlig aftale om kaution, som er indgået med henblik på at gøre det muligt for en anden at stille en af staten krævet og defineret sikkerhed, er omfattet af begrebet »borgerlige sager, herunder handelssager« under forudsætning af, at retsforholdet mellem kreditor og kautionisten, således som det følger af kautionsaftalen, ikke indebærer, at staten udøver beføjelser, der rækker ud over, hvad der gælder efter de retsregler, som finder anvendelse i forholdet mellem borgerne [25].

f) Sammenfattende vurdering af retspraksis vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1

61. Betragter man udviklingen i retspraksis vedrørende begrebet »borgerlige sager, herunder handelssager« som omhandlet i Bruxelleskonventionens artikel 1, kan det konstateres, at Domstolen fastlægger Bruxelleskonventionens anvendelsesområde bl.a. på grundlag af de faktorer, som karakteriserer retsforholdet mellem parterne i tvisten, eller på grundlag af tvistens genstand [26]. Domstolen har derved kun i begrænset omfang accepteret, at en offentlig myndighed »har udøvet offentligretlig beføjelse« som omhandlet i retspraksis i LTU-dommen [27], hvilket medfører, at der ikke foreligger en sag på »det civil- og handelsretlige område«, og dermed, at Bruxelleskonventionen ikke finder anvendelse, idet den ikke anser en blot vag forbindelse til statslig handlen uden specifikt offentligretlig karakter for at være tilstrækkelig [28].

21 — Domstolens dom af 14.11.2002, sag C-271/00, Baten, Sml. I, s. 10489. præmis 37.

22 — Baten-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 21, præmis 37.

23 — Baten-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 21, præmis 29.

24 — Domstolens dom af 15.5.2003, sag C-266/01, Sml. I, s. 4867.

25 — Dommen i sagen Préservatrice foncière TIARD, nævnt ovenfor i fodnote 24, præmis 40.

26 — Således også udtrykkeligt Domstolens dom af 18.5.2006, sag C-343/04, ČEZ, Sml. I, s. 4557, præmis 22.

27 — Jf. fodnote 7.

28 — Jf. i det væsentlige også Schlosser, nævnt ovenfor i fodnote 13, punkt 10. Jf. i denne henseende også den såkaldte Jenard-rapport om Bruxelleskonventionen (EFT C 59 af 5.3.1979, s. 9).

62. Det afgørende er i den forbindelse, om de relevante opgaver og beføjelser, som udøves af et offentligt organ i en konkret sag, adskiller sig funktionelt fra de opgaver og beføjelser, som udøves af privatpersoner, dvs. om staten udnytter særrettigheder [29]. Hvis det er tilfældet – som f.eks. i forbindelse med de flodpolitimæssige foranstaltninger i Rüffer-dommen – finder Bruxelleskonventionen ikke anvendelse. Hvis det ikke er tilfældet – som f.eks. i Sonntag-dommen i forbindelse med den påståede tilsidesættelse af opsynspligten, som læreren ved en offentlig skole havde gjort sig skyld i, hvilket skal vurderes efter samme kriterier som i forbindelse med retsforhold på rent privatretligt plan – finder Bruxelleskonventionen anvendelse, og sagen henhører under »det civil- og handelsretlige område«.

4. Videreførelse af den retspraksis, der er udviklet vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1, efter ikrafttrædelsen af forordning nr. 44/2001

63. Efter ikrafttrædelsen af forordning nr. 44/2001 blev ovennævnte retspraksis, der er udviklet vedrørende Bruxelleskonventionens artikel 1, overført direkte til den pågældende forordnings artikel 1.

a) Apostolides-dommen [30]

64. I Apostolides-dommen [31] sammenfattede Domstolen f.eks. de kriterier, der tidligere var udviklet vedrørende Bruxelleskonventionen, og fastslog følgende: »Denne selvstændige fortolkning af begrebet »det civil- og handelsretlige område« fører til, at visse retsafgørelser udelukkes fra anvendelsesområdet for forordning nr. 44/2001, enten på grund af de faktorer, som karakteriserer retsforholdet mellem parterne i tvisten, eller på grund af tvistens genstand […] Domstolen har fundet, at selv om visse tvister mellem en offentlig myndighed og en privatperson kan henhøre under nævnte begreb, forholder det sig anderledes, når den offentlige myndighed udøver offentligretlige beføjelser […] Hvis en af parterne i tvisten udøver offentlig myndighed, fordi denne part udøver beføjelser, som er særligt vidtgående i forhold til de retsregler, der finder anvendelse i forholdet mellem privatpersoner, er en sådan tvist således udelukket fra det civil- og handelsretlige område i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 […]«

b) Realchemie Nederland-dommen [32]

65. I Realchemie Nederland BV-dommen [33] konkretiserede Domstolen begrebet »det civil- og handelsretlige område« i den i praksis vigtige sag vedrørende en tysk domstols pålæggelse af en bøde med det formål at sikre efterkommelse af en retsafgørelse på det civil- og handelsretlige område. Konkret vedrørte sagen et patentretligt forbud ledsaget af tvangsbøder, som senere blev fastsat, og fuldbyrdelsen heraf i Nederlandene.

66. Selv om denne bøde blev pålagt på embeds vegne og i sidste instans ikke kommer kreditoren, men derimod statskassen til gode, finder forordning nr. 44/2001 anvendelse på anerkendelse og fuldbyrdelse af en afgørelse fra en ret, som omfatter pålæggelse af en bøde, idet hovedsagen, som afgørelsen er knyttet til, henhører under det civil- og handelsretlige område som defineret i forordningen [34]. Domstolen har i denne henseende gjort det klart, at »særlige aspekter ved den tyske fuldbyrdelsesprocedure [...] ikke [kan] anses for afgørende i relation til karakteren af

29 — Jf. Staudinger, nævnt ovenfor i fodnote 10, punkt 3 med yderligere henvisninger.

30 — Domstolens dom af 28.4.2009, sag C-420/07, Apostolides, Sml. I, s. 3571.

31 — Apostolides-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 30, præmis 42-45.

32 — Domstolens dom af 18.10.2011, sag C-406/09, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

33 — Vedrørende hovedsagen, jf. Realchemie Nederland-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 32, præmis 18-33.

34 — Jf. Realchemie Nederland-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 32, præmis 40-43.

fuldbyrdelsesretten. Karakteren af denne ret afhænger nemlig af karakteren af den subjektive ret, hvis tilsidesættelse ligger til grund for fuldbyrdelsen, dvs. i det foreliggende tilfælde Bayers eneret til udnyttelse af den opfindelse, der er beskyttet af selskabets patent, og som entydigt henhører under det civil- og handelsretlige område som omhandlet i artikel 1 i forordning nr. 44/2001« [35].

67. Domstolen har dermed præciseret, at det pågældende retsforhold og tvistens genstand er afgørende, og at rent proceduremæssigt særlige aspekter, der ikke berører deres karakter, er uden betydning for artikel 1 i forordning nr. 44/2001. Hvis en »sag har til formål at beskytte private rettigheder og [ikke] forudsætter [...] inddragelse af offentligretlige beføjelser fra en af sagens parter, […] må det retlige forhold mellem [parterne] [...] kvalificeres som et »privatretligt forhold« og henhører således under begrebet »det civil- og handelsretlige område« som omhandlet i forordning nr. 44/2001« [36].

68. De således sammenfattede afgrænsningskriterier skal nu anvendes på de faktiske omstændigheder i hovedsagen i den foreliggende sag, og det skal undersøges, om den i lyset af Domstolens faste praksis kan anses for at henhøre under »det civil- og handelsretlige område«.

5. Anvendelse af kriterierne i henhold til retspraksis på de faktiske omstændigheder i hovedsagen

69. På baggrund af det ovenstående er det for besvarelsen af det første præjudicielle spørgsmål nødvendigt at undersøge de forhold, der karakteriserer retsforholdet mellem parterne, tvistens genstand og navnlig det spørgsmål, om delstaten Berlin, sagsøgeren i hovedsagen, udøver offentligretlige beføjelser.

a) Retsforholdet mellem parterne

70. Indledningsvis skal der ses nærmere må det retsforhold mellem de sagsøgte og sagsøgeren, på baggrund af hvilket den omtvistede uretmæssige udbetaling af et for stort beløb, som nu forlanges tilbagebetalt, blev foretaget.

71. Som den forelæggende ret [37] har anført, gælder de bestemmelser om erstatning i henhold til den tyske Vermögensgesetz og Investitionsvorranggesetz, der er beskrevet ovenfor i punkt 12 og 13 i dette forslag til afgørelse, for enhver ejer af fast ejendom, som der kan gøres erstatningskrav gældende over for, uanset om der er i den forbindelse er tale om det offentlige eller en privat ejer.

72. De berørte ejere er ganske vist ofte offentlige organer, som f.eks. sagsøgeren i den foreliggende sag, men undertiden også privatpersoner, f.eks. personer, der har draget fordel af tvangssalg af fast ejendom eller virksomheder i det såkaldte Tredje Rige. For alle gælder de samme bestemmelser. De offentlige organer har herved ingen privilegier eller særstilling. Dette gælder netop også for tilbageførslen af fejl i forbindelse med opfyldelsen af de skadelidtes betalingskrav, såsom når der, som i den foreliggende sag, er blevet udbetalt for meget. Der må anlægges sag mod den skadelidte ved de civile domstole med henblik på tilbagebetaling af det for meget udbetalte beløb. Heller ikke for offentlige ejere såsom Berlin er der undtagelser. De har således heller ikke i denne forbindelse nogen særrettigheder, men bliver behandlet som enhver anden privat ejer i samme situation.

35 — Realchemie Nederland-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 32, præmis 42.

36 — Realchemie Nederland-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 32, præmis 41.

37 — Jf. præmis 10 i forelæggelseskendelsen.

73. I betragtning heraf må det, som den tyske [38] og den portugisiske regering [39] samt Kommissionen [40] i det væsentlige også har bemærket, antages, at det omhandlede, tilgrundliggende retsforhold mellem parterne i kraft af sin art ikke har kendetegn, som ville give de offentlige organer særlige privilegier, der adskiller dem fra eventuelle berørte privatpersoner i en sammenlignelig situation.

74. De faktorer, som karakteriserer det i hovedsagen omhandlede retsforhold, tyder derfor på, at sagen henhører under »det civil- og handelsretlige område«. Som den tyske regering med rette har anført [41], ændres dette heller ikke af, at den oprindelige betalingsforpligtelse, som gav anledning til, at der ved en fejltagelse blev udbetalt et for stort beløb, på et tidspunkt var omfattet af en administrativ procedure. Der er i denne forbindelse nemlig tale om et rent processuelt spørgsmål, der i kraft af sin art ikke afgørende præger de faktorer, som karakteriserer den tilgrundliggende forpligtelse til at betale en del af provenuet til retssuccessorerne, og dermed retsforholdet mellem parterne, især da, hvilket den forelæggende ret udtrykkeligt har henvist til, en sådan procedure også kan involvere privatpersoner.

b) Tvistens genstand

75. Hverken det krav, som sagsøgeren konkret har fremsat, eller de nærmere regler for fremsættelsen heraf har efter min opfattelse særegenheder, som afspejler særlige kendetegn ved for udøvelse af offentlig myndighed.

76. Tværtimod: Som den portugisiske regering med rette har bemærket [42], er der i den foreliggende sag kun tale om en uretmæssig udbetaling af et for stort beløb, som skete ved en fejltagelse, og hvor der forlanges tilbagebetaling på grundlag af principperne om uberettiget berigelse.

77. Der er dermed på ingen måde tale om en fejl, der typisk begås i forbindelse med udøvelse af offentlig myndighed, men om en fejltagelse ved udbetalingen, som også til enhver tid kan forekomme i privatretlige transaktioner. Den omstændighed, at der i den foreliggende sag gik en administrativ procedure forud for udbetalingen af det for store beløb, er uden betydning og giver navnlig ikke påstanden om uberettiget berigelse en specifik offentligretlig karakter.

78. Der kan heller ikke antages at foreligge en uadskillelig forbindelse til den forudgående administrative procedure, da denne procedure kun vedrørte udbetalingen af det faktisk skyldige beløb, men ikke det for meget ubetalte beløb, der er omtvistet i den foreliggende sag.

6. Foreløbig konklusion

79. I betragtning af de faktorer, som karakteriserer retsforholdet, og tvistens genstand i hovedsagen samt under hensyn til, at tvisten ikke har nogen forbindelse til udøvelsen af særlig offentlig myndighed, men den sagsøgende delstat er omfattet af de samme retsregler som en privatperson i en sammenlignelig situation, kan der i den foreliggende sag antages at være tale om en sag, der henhører under »det civile- og handelsretlige område« som omhandlet i artikel 1 i forordning nr. 44/2001.

38 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 22-24.

39 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 12-19.

40 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 23-30.

41 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 22.

42 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 13 og 15.

80. Det første præjudicielle spørgsmål skal derfor besvares med, at tilbagesøgningen af en uretmæssigt udbetaling foretaget af en delstat under omstændigheder som dem, der foreligger i hovedsagen, er en civilretlig sag som omhandlet i artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 44/2001, når delstaten af en myndighed er blevet pålagt at udbetale en del af provenuet fra en aftale om grundsalg som erstatning til en skadelidt, men i stedet ved en fejltagelse overfører hele købssummen til denne og efterfølgende ad rettens vej kræver at få tilbagebetalt det for meget udbetalte beløb.

B – *Det andet præjudicielle spørgsmål*

81. Den forelæggende rets andet spørgsmål vedrører først og fremmest sagsøgte nr. 5 og 10 i hovedsagen, som har bopæl i henholdsvis Det Forenede Kongerige og Spanien, men er blevet sagsøgt af sagsøgeren i hovedsagen i Berlin.

82. Den forelæggende ret har antaget, at de tyske domstole kun kan have kompetence med hensyn til disse sagsøgte på grundlag af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 [43]. Den spørger på denne baggrund om betydningen af denne bestemmelse, som regulerer værnetinget ved konneksitet [44].

83. I henhold til denne bestemmelse kan der »ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl« [45], også anlægges sag mod en anden »person, der har bopæl på en medlemsstats område«, »forudsat at kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig«.

84. Med det andet præjudicielle spørgsmål har den forelæggende ret fokuseret på kriteriet »snæver forbindelse«.

85. Den ønsker oplyst, om den snævre forbindelse mellem flere krav, som kræves i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, *også* består, når de sagsøgte påberåber sig yderligere krav på skadesløsholdelse, hvorom der kun kan træffes samlet afgørelse.

86. Konkret vedrører disse krav de sagsøgtes argument om, at de under alle omstændigheder kunne gøre krav på en udbetaling, der overstiger andelen af salgsprovenuet, idet salgsprovenuet er lavere end områdets markedsværdi, og at disse yderligere krav på skadesløsholdelse udelukker sagsøgerens påstand om uberettiget berigelse.

87. I denne henseende skal der indledningsvis foretages to præciseringer: For det første er yderligere krav på skadesløsholdelse ikke gjort gældende i hovedsagen i form af et modkrav, og artikel 6, nr. 3), i forordning nr. 44/2001, som specifikt vedrører modkrav, er derfor ikke relevant. For det andet synes den forelæggende ret, som Kommissionen med rette har bemærket [46], generelt ikke at nære tvivl om, at *kravene* er snævert forbundne som omhandlet i artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, men stiller konkret det spørgsmål, om de *krav på skadesløsholdelse, der er gjort gældende*, kan medføre, at den *a priori* snævre forbindelse mellem kravene som omhandlet i den nævnte bestemmelse bortfalder.

88. Begge aspekter – krav og anbringender, som er fremført heroverfor – skal imidlertid undersøges ved en helhedsbetragtning for at kunne afgøre, om den processuelle situation i hovedsagen opfylder kravene i artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001.

43 — Jf. præmis 4 i forelæggelseskendelsen.

44 — Jf. i denne henseende mit forslag til afgørelse af 12.4.2011 i sag C-145/10, Painer, punkt 55-102.

45 — Den forelæggende ret har antaget, at denne betingelse er opfyldt, dvs. at der foreligger et såkaldt »ankersøgsmål«, jf. præmis 18 i forelæggelseskendelsen, uden at behandle dette nærmere.

46 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 33 og 34.

89. Det skal derfor for det første undersøges, under hvilke betingelser det kan antages, at kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig som omhandlet i bestemmelsen. Med henblik herpå skal der foretages en analyse af Domstolens praksis vedrørende artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 og forgængerbestemmelsen i Bruxelleskonventionen. I en anden fase skal resultaterne heraf derpå overføres til hovedsagen under særlig hensyntagen til relevansen af de krav på skadesløsholdelse, der er gjort gældende deri.

1. Domstolens praksis vedrørende begrebet »snæver forbindelse« som omhandlet i Bruxelleskonventionens artikel 6, nr. 1), og artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001

90. Jeg behandlede udførligt de væsentligste aspekter af Domstolens praksis vedrørende dette emne i mit forslag til afgørelse i Painer-sagen [47] og vil i den foreliggende sag begrænse mig til de vigtigste punkter og Painer-dommen [48] selv.

a) Selvstændig og streng fortolkning af kriteriet »snæver forbindelse«

91. I det væsentlige kræver Domstolen, at begrebet »snæver forbindelse« skal fortolkes selvstændigt [49] og strengt, da der er tale om en speciel regel, som afviger fra princippet i artikel 2 i forordning nr. 44/2001, hvorefter det er retterne i den stat, hvor sagsøgte har sin bopæl, der er kompetente; en fortolkning, der rækker ud over de tilfælde, som forordningen udtrykkeligt har for øje, er ikke mulig [50].

92. Ifølge Painer-dommen påhviler det i forbindelse med artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 den nationale domstol under hensyntagen til samtlige omstændigheder i sagen at vurdere, om der er en forbindelse mellem de forskellige sager, som er blevet indbragt for den, dvs. om der er risiko for uforenelige afgørelser, såfremt disse søgsmål påkendes hver for sig [51].

b) Tilstrækkelig snæver forbindelse og risiko for uforenelige afgørelser

93. Domstolen har fremhævet, at kompetencereglen i artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 i henhold til 12. og 15. betragtning til forordningen for det første er baseret på ønsket om at fremme en god retspleje, mindske risikoen for parallelle retssager mest muligt og dermed undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig. For det andet må denne regel imidlertid ikke anvendes på en sådan måde, at det står en sagsøger frit for at anlægge sag mod flere sagsøgte alene med det formål at unddrage en af de sagsøgte værnetinget i hans bopælsstat [52].

94. Med hensyn til kriteriet om forbindelse har Domstolen endvidere fastslået, at det ikke er tilstrækkeligt til, at afgørelser kan opfattes som indbyrdes modstridende som omhandlet i artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, at der forekommer en divergens i løsningen af tvisten, men at en sådan divergens ydermere skal foreligge i forhold til samme retlige og faktiske situation [53].

47 — Forslag til afgørelse af 12.4.2011 i sag C-145/10, Painer, punkt 72 ff.

48 — Domstolens dom af 1.12.2011, sag C-145/10, Painer, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

49 — Domstolens dom af 13.7.2006, sag C-103/05, Reisch Montage, Sml. I, s. 6827, præmis 29.

50 — Painer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 48, præmis 74.

51 — Painer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 48, præmis 83.

52 — Jf. i denne retning Domstolens dom af 27.9.1988, sag 189/87, Kalfelis, Sml. s. 5565, præmis 8 og 9, og af 27.10.1998, Réunion européenne m.fl., nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 47.

53 — Dom af 11.10.2007, sag C-98/06, Freeport, Sml. I, s. 8319, præmis 40, og Painer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 48, præmis 79. I mit forslag til afgørelse i Painer-sagen anførte jeg i punkt 96 f., at der kan antages at foreligge en tilstrækkelig snæver retlig sammenhæng, hvis uforenelige afgørelser skal undgås, f.eks. fordi de sagsøgte er solidarisk ansvarlige eller udgør et retsfællesskab, eller hvis afgørelsen af det ene søgsmål afhænger af resultatet i det andet.

c) Kriteriet om forudsigelighed af værnetinget ved konneksitet fra de sagsøgtes synspunkt

95. I Painer-dommen henviste Domstolen endvidere til 11. betragtning til forordning nr. 44/2001. I henhold hertil bør kompetencereglerne frembyde en høj grad af forudsigelighed og være baseret på sagsøgtes bopæl som det principielle kriterium, undtagen i enkelte velafgrænsede tilfælde, hvor det er berettiget at lægge et andet tilknytningsmoment til grund [54].

96. Den omstændighed, at søgsmål, der er anlagt mod flere sagsøgte, hviler på forskellige retsgrundlag, er som sådan ikke til hinder for anvendelsen af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, forudsat at de sagsøgte kunne forudse, at de risikerede at blive sagsøgt i en medlemsstat, hvor mindst én af dem har bopæl [55]. Dette gælder så meget desto mere, hvor de nationale regler, der ligger til grund for sagerne mod de forskellige sagsøgte, i det væsentlige er ens [56].

2. Anvendelse af kriterierne i henhold til retspraksis på de faktiske omstændigheder i hovedsagen

a) Tilstrækkelig snæver forbindelse og risiko for uforenelige afgørelser

97. I den foreliggende sag er både de omhandlede søgsmål, som er baseret på en påstand om uberettiget berigelse, eller, hvad angår sagsøgte nr. 11, en ulovlig handling, og det anbringende om yderligere krav på skadesløsholdelse, der er fremført over for dem, baseret på samme retlige og faktiske situation.

98. Den er kendetegnet ved det krav, der er gjort gældende over for de offentlige organer i henhold til Vermögensgesetz, og overførslen af det omtvistede beløb til sagsøgte nr. 1-10, hvor sagsøgte nr. 11 fungerede som advokat ved overtagelsen, og hvor tilbagesøgningen nu er omtvistet ved civilretten.

99. Den omstændighed, at sagsøgeren ikke har gjort uberettiget berigelse gældende over for sagsøgte nr. 11, men har påberåbt sig erstatningsretten, ændrer intet ved denne vurdering. Domstolen har nemlig præciseret, at grundlagene for kravene ikke behøver at være ens, for at der foreligger konnekse søgsmål som omhandlet i artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 [57]. De krav, der er gjort gældende i de forskellige søgsmål, vedrører i den foreliggende sag den samme interesse, dvs. tilbagebetalingen af det for store beløb, der blev overført ved en fejltagelse.

100. De yderligere krav på skadesløsholdelse, der er gjort gældende, indgår perfekt i denne identiske retlige og faktiske situation. De er lige vigtige for alle sagsøgte med hensyn til de krav, der er gjort gældende over for dem. Som den tyske regering med rette har anført [58], er det eneste retsgrundlag for udbetalingen, som de sagsøgte kan gøre gældende, nemlig et krav i henhold til Vermögensgesetz og Investitionsvorranggesetz, hvilket for alle sagsøgte skal fastslås på grundlag af samme faktiske og retlige situation.

54 — Painer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 44, præmis 75.

55 — Freeport-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 53, præmis 47. I mit forslag til afgørelse i Painer-sagen præciserede jeg i punkt 91 ff. kriteriet om forudsigelighed og knyttede det til spørgsmålet, om der foreligger ensartede faktiske omstændigheder, som ligger til grund for et af søgsmålene.

56 — Painer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 48, præmis 81 og 82.

57 — Jf. i denne henseende og vedrørende de nationale domstoles praksis B. Hess, *Europäisches Zivilprozessrecht*, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2010, § 6, punkt 85, samt Tirado Robles, nævnt ovenfor i fodnote 8, s. 64 f.

58 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 32.

101. Som den forelæggende ret har understreget [59], må der for at løse tvisten »hensigtsmæssigt [...] træffe[s] en samlet afgørelse for alle sagsøgte«. Jeg er enig i denne opfattelse, uanset om de sagsøgte hæfter solidarisk eller som delskyldnere, hvilket den forelæggende ret synes at antage [60]. Spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger yderligere krav på skadesløsholdelse, er nemlig et fælles indledende spørgsmål, som udfaldet af søgsmålene afhænger af. Hvis der ikke træffes samlet afgørelse om dem, er der risiko for uforenelige afgørelser. Uforenelige afgørelser ville imidlertid opdele den identiske faktiske og retlige situation, der er beskrevet ovenfor, på uacceptabel vis.

b) Kriteriet om forudsigelighed af værnetinget ved konneksitet fra de sagsøgtes synspunkt

102. Som den tyske regering [61] med rette har bemærket, var det på grund af de ensartede faktiske omstændigheder også forudsigeligt for de sagsøgte, at de ville kunne sagsøges i Forbundsrepublikken Tyskland.

103. De sagsøgte, som har bopæl i andre medlemsstater end Tyskland, må nemlig – i kraft af, at de er repræsenteret i fællesskab af en advokat og i fællesskab anlagde sag med henblik på skadesløsholdelse – også have vidst, at også personer med bopæl i Tyskland indgik i kredsen af retssuccessorer, og at de søgsmål, der som såkaldte »ankersøgsmål« blev anlagt mod disse, potentielt kunne begrunde værnetinget i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 til skade for de øvrige. I denne henseende adskiller den foreliggende sag sig markant fra det »tilfælde, hvor den parallelle adfærd ikke er afstemt«, der ikke er forudsigelig for de sagsøgte, da det beror på forskellige faktiske omstændigheder [62].

3. Foreløbig konklusion

104. På baggrund af det ovenstående skal det andet præjudicielle spørgsmål besvares med, at den snævre forbindelse mellem flere krav, som kræves i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, også består, når de sagsøgte under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede over for sagsøgeren påberåber sig yderligere krav på skadesløsholdelse, hvorom der kun kan træffes samlet afgørelse.

C – Det tredje præjudicielle spørgsmål

105. Det tredje præjudicielle spørgsmål vedrører de sagsøgte, som har bopæl i Israel. Den forelæggende ret ønsker for det første oplyst, om artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 også finder anvendelse på en sagsøgt, som ikke har bopæl på Den Europæiske Unions område.

1. Fortolkning af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001

106. Bestemmelsen skal i overensstemmelse med de fortolkningsmetoder [63], som Domstolen har udviklet, fortolkes efter sin ordlyd, under hensyntagen til dens kontekst og formål.

59 — Jf. præmis 16 i forelæggelseskendelsen.

60 — Jf. præmis 16 i forelæggelseskendelsen.

61 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 33.

62 — Jf. punkt 92 i mit forslag til afgørelse i Painer-sagen.

63 — Jf. i denne henseende f.eks. Henkel-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 10, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis.

a) Ordlyden af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001

107. På grundlag af den nødvendige strenge fortolkning [64] af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 fremgår det allerede af ordlyden, at værnetinget ved konneksitet kun kan være relevant for en »person, der har bopæl på en medlemsstats område«.

108. Heraf følger modsætningsvis, at sagsøgte, som har bopæl i Israel, dvs. ikke i en medlemsstat, ikke er omfattet af anvendelsesområdet for artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001.

b) Den systematiske placering af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001

109. Som den tyske regering med rette har anført [65], er det under hensyntagen til den kontekst, som forordning nr. 44/2001 indgår i, ikke muligt at give dens artikel 6, nr. 1), en fortolkning, der går ud over ordlyden.

110. For det første skal det bemærkes, at artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 er en undtagelse fra princippet om, at det er retterne på det sted, hvor sagsøgte har bopæl, der har kompetencen, og at en fortolkning, der rækker ud over de tilfælde, som forordningen udtrykkeligt har for øje, ikke er mulig, hvilket endnu en gang udtrykkeligt blev fremhævet i Painer-dommen [66].

111. For det andet bemærkes det, at artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 indeholder en udtrykkelig bestemmelse netop for sagsøgte, som ikke har bopæl i en medlemsstat. Har en sagsøgt ikke bopæl på en medlemsstats område, afgøres retternes kompetence nemlig i hver enkelt medlemsstat efter medlemsstatens egen lovgivning, jf. dog artikel 22 og 23 i forordning nr. 44/2001. I den foreliggende sag er imidlertid hverken artikel 22, som regulerer visse enekompetencer uden hensyn til den sagsøgtes bopæl, eller artikel 23 i forordning nr. 44/2001, som vedrører aftaler om værneting, relevant, og de tyske domstoles kompetence kan derfor, som det udtrykkeligt fremgår af forordning nr. 44/2001, kun fastslås på grundlag af denne medlemsstats egen lovgivning, men ikke på grundlag af forordning nr. 44/2001, som indeholder en udtømmende regulering i denne henseende.

112. Dette er også i overensstemmelse med niende betragtning til den pågældende forordning, hvorefter en sagsøgt, der ikke har bopæl på en medlemsstats område, som hovedregel er underlagt de nationale kompetenceregler, der gælder på den medlemsstats område, hvor sagen er anlagt. Modsætningsvis betyder dette, at forordning nr. 44/2001, med visse undtagelser, ikke skal finde anvendelse på en sådan sagsøgt.

c) Formålet med artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001

113. Teleologiske betragtninger fører heller ikke til en anden konklusion.

114. *De lege lata* er det relevante formål med artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 ifølge betragtningerne hertil nemlig af hensyn til en harmonisk retspleje at mindske risikoen for parallelle retssager mest muligt og undgå, at der træffes indbyrdes uforenelige retsafgørelser *i to medlemsstater*.

115. Det følger heraf, at bestemmelsen i sin nuværende struktur ikke er tilpasset sager vedrørende tredjelandssagsøgte.

64 — Jf. punkt 91 i dette forslag til afgørelse.

65 — Jf. dens skriftlige indlæg, punkt 38-43.

66 — Painer-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 48, præmis 74.

116. *De lege ferenda* vil dette måske blive ændret på et tidspunkt, efter at Kommissionen i sit forslag af 14. december 2010 til omarbejdning af forordning nr. 44/2001 [67] generelt udtalte sig til fordel for en udvidelse af »forordningens kompetenceregler til at omfatte tredjelandssagsøgte«. Det er imidlertid endnu ikke klart, hvordan den pågældende forordnings artikel 6, nr. 1), konkret kommer til at se ud efter omarbejdningen, især da der i det nævnte forslag fra Kommissionen kun blev foretaget hovedsageligt redaktionelle ændringer i denne henseende [68] .

2. Analog anvendelse af artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 på sager vedrørende tredjelandssagsøgte?

117. I den tyske retslitteratur overvejes det imidlertid at anvende artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 analogt, når en eller flere sagsøgte ikke har bopæl i en medlemsstat, såfremt mindst en yderligere sagsøgt har bopæl i en medlemsstat [69]. Dette begrundes med, at det i modsat fald ville indebære et uacceptabelt privilegium for personer med bopæl i et tredjeland, hvilket ikke er hensigten med forordning nr. 44/2001.

118. Dette argument er imidlertid ikke overbevisende [70], da der ikke er nogen lakune i den pågældende forordning, og der derfor ikke er mulighed for en analogi.

119. I forordning nr. 44/2001 er spørgsmålet om personer med bopæl i tredjelande nemlig reguleret udtømmende i artikel 4, 22 og 23, idet der henvises til den relevante nationale lovgivning i de tilfælde, der ikke er omfattet af forordningen. Medlemsstaterne kan derfor anvende deres egne kompetenceregler med hensyn til personer med bopæl i et tredjeland i dette segment, der ikke er reguleret i den pågældende forordning. Det er imidlertid ikke muligt at udvide forordningen ud over dens eget anvendelsesområde.

3. Foreløbig konklusion

120. På baggrund af det ovenstående skal det tredje spørgsmål besvares med, at artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 ikke finder anvendelse på en sagsøgt, som ikke har bopæl på Den Europæiske Unions område.

121. Da dette spørgsmål blev besvaret benægtende, er det ikke nødvendigt at besvare det yderligere delspørgsmål, som kun blev stillet for det tilfælde, at spørgsmålet blev besvaret bekræftende, vedrørende den retlige situation, såfremt anerkendelse af dommen ville kunne afslås i den stat, hvor sagsøgte har bopæl, på grund af manglende kompetence i henhold til en bilateral aftale med domsstaten.

122. For det tilfælde, at Domstolen skulle besvare første del af det tredje præjudicielle spørgsmål bekræftende, skal det imidlertid for alle tilfældes skyld bemærkes, at problemer med anerkendelse i tredjelande vanskeligt kan påvirke fortolkningen af forordning nr. 44/2001, og under alle omstændigheder bæres denne risiko af sagsøgeren [71].

67 — KOM(2010) 748 endelig, s. 8.

68 — KOM(2010) 748 endelig, s. 27.

69 — Jf. (vedrørende Bruxelleskonventionen) under henvisning til rimelighedshensyn og *ratio conventionis* R. Geimer og R.A. Schütze, *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, 1. oplag, Verlag C.H. Beck, München, 1997, artikel 6, nr. 7) og 8), og (vedrørende forordning nr. 44/2001) R. Geimer, i: R. Geimer og R.A. Schütze, *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, 3. oplag, Verlag C. H. Beck, München, 2010, artikel 6, nr. 4), ff., endvidere S. Leible, i: Rauscher, nævnt ovenfor i fodnote 10, Art. 6 Brüssel I-VO, punkt 7 med yderligere henvisninger.

70 — Jf. vedrørende problemstillingen F. Brandes, *Der gemeinsame Gerichtsstand: Die Zuständigkeit im europäischen Mehrparteienprozess nach Art. 6 Nr. 1 EuGVÜ/LÜ*, Verlag Peter Lang, Frankfurt, 1998, s. 91 ff., navnlig s. 95, H. Gaudemet-Tallon, *Compétence et exécution des jugements en Europe: règlement 44/2001, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007)*, 4. oplag, L.G.D.J., Paris, 2010, s. 255.

71 — Jf. også Leible, nævnt ovenfor i fodnote 69, Art. 6 Brüssel I-VO, punkt 7 med yderligere henvisninger.

VIII – Forslag til afgørelse

123. På baggrund af det ovenstående foreslår jeg, at Domstolen besvarer de præjudicielle spørgsmål således:

»1) Tilbagesøgningen af en uretmæssig udbetaling foretaget af en delstat under omstændigheder som dem, der foreligger i hovedsagen, er en civilretlig sag som omhandlet i artikel 1, stk. 1, i Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område, når delstaten af en myndighed er blevet pålagt at udbetale en del af provenuet fra en aftale om grundsalg som erstatning til en skadelidt, men i stedet ved en fejltagelse overfører hele købssummen til denne og efterfølgende ad rettens vej kræver at få tilbagebetalt det for meget udbetalte beløb.

2) Den snævre forbindelse mellem flere krav, som kræves i henhold til artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, består også, når de sagsøgte under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede over for sagsøgeren påberåber sig yderligere krav på skadesløsholdelse, hvorom der kun kan træffes samlet afgørelse.

3) Artikel 6, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 finder ikke anvendelse på en sagsøgt, som ikke har bopæl på Den Europæiske Unions område.«